

GAZDASÁG & TÁRSADALOM

Journal of Economy & Society

A TARTALOMBÓL:

Czeglédy Tamás

Európa - A centrum - periféria kapcsolat kereskedelmi kérdései

Juhász Zita

Etikus befektetések, etikus bankok

Kiss János

Az innováció akadályozó tényezői Magyarországon

Egyed Krisztián

Versenyképességi modellek a turizmusban

Hegy-Kéri Ágnes

A barnamezők jelenlétének munkaerőpiaci hatása

2014/3

Gazdaság & Társadalom

Journal of Economy & Society

Megjelenik évente négy alkalommal

Főszerkesztő / Editor: Prof. Dr. Székely Csaba DSc

Főszerkesztő helyettes / Deputy Editor: Prof. Dr. Kulcsár László CSc

Szerkesztőbizottság / Associate Editors:

Dr. Székely Csaba DSc, Dr. Fábíán Attila PhD, Dr. Joób Márk PhD,
Dr. Kulcsár László Csc, Dr. Juhász Zita, PhD, Dr. Obádovics Csilla, PhD.

Szerkesztőségi titkár: Dr. Juhász Zita PhD

Nemzetközi tanácsadó testület / International Advisory Board:

Prof. David L. Brown PhD (Cornell University, USA), Dr. Csaba László DSc (Közép Európai Egyetem, Budapest), Dr. Rechnitzer János DSc (Széchenyi István Egyetem, Győr), Dr. Nigel Swain PhD (School of History, University of Liverpool, UK), Dr. Caleb Southworth PhD (Department of Sociology University of Oregon, USA), Dr. Szirmai Viktória DSc (MTA Társadalomtudományi Kutatóközpont, Budapest), Dr. Irena Završ, Ph.D FH Burgerland, University of Applied Sciences.

Közlésre szánt kéziratok / Manuscripts: Kéziratokat kizárólag e-mailen fogadunk, nem őrünk meg, s nem küldünk vissza!
A kéziratok formai és szerkezeti követelményeit illetően lásd a folyóirat hátsó belső borítóját. / We accept APA style only.

A kéziratokat és a közléssel kapcsolatos kérdéseket a következő e-mail címre várjuk:
/ Send manuscripts and letters by e-mail only to: zjuhasz@ktk.nyme.hu
A közlésre elfogadott kéziratok összes szerzői és egyéb joga a kiadóra száll.
/ Acceptance of material for publication presumes transfer of all copyrights to the Publisher.

A kéziratokat két független anonim bíráló értékeli. / Articles are refereed by anonym reviewers before publication.

Ismertetésre szánt könyveket az alábbi címre várjuk / Send books for review to:

Prof. Kulcsár László
Nyugat-magyarországi Egyetem Közgazdaságtudományi Kar
Sopron Erzsébet. u. 9. 9400 Hungary

Web oldal / web page: <http://gt.nyme.hu>

Előfizetés:

Intézményeknek: 2800 Ft./év
Egyéni előfizetés: 1700 Ft./év
Példányonkénti ár: 700 Ft./dupla szám: 1400 Ft.

ISSN 0865 7823

Copyright © 2014 Nyugat – magyarországi Egyetem Kiadó

Gazdaság & Társadalom

6. ÉVFOLYAM

2014.

3. SZÁM

TARTALOM

Table of Contents and Abstracts in English: See page 83

A folyóirat megjelenését a Pallas Athéné Domus Scientiae Alapítvány,
a Nyugat-magyarországi Egyetem Közgazdaságtudományi Karán megrendezett
„Makrogazdasági döntések – hálózati szinergiák” nemzetközi tudományos konferencia
támogatója finanszírozta.

TANULMÁNYOK

- Európa - A centrum - periféria kapcsolat kereskedelmi kérdései** 3
Czeglédy Tamás
- Etikus befektetések, etikus bankok** 25
Juhász Zita
- Versenyképességi modellek a turizmusban** 40
Egyed Krisztián
- Az innováció akadályozó tényezői Magyarországon** 53
Kiss János
- A barnamezők jelenlétének munkaerőpiaci hatása** 60
Hegyí-Kéri Ágnes

KÖNYVISMERTETÉS

- A globalizációs paradoxon** 72
[Dani Rodrik: A globalizáció paradoxona. Demokrácia és a világgazdaság jövője. Corvina Kiadó. Budapest. 2014. ISBN: 978 963 13 6181 0. Eredeti cím: The Globalization Paradox. Democracy and the Future of the World Economy]
Nagy Balázs
- A Bibliát, ha nem későn olvassuk, a Korán is érthetőbb lesz.** 76
[Varga Norbert - A Biblia és a Korán politika- és gazdaságképe. Excit Kiadó, MARCZI Közösségi tér Kolozsvár. 2013. ISBN 978 973 7803 02 3. Budapesten 2014. március 13-án, a könyv bemutatóján elhangzott méltatás szövege.]
Duray Miklós

- Table of Contents/Abstracts** 83

Könyvismertetés

A globalizációs paradoxon

[Dani Rodrik: A globalizáció paradoxona. Demokrácia és a világgazdaság jövője. Corvina Kiadó. Budapest. 2014. ISBN: 978 963 13 6181 0. Eredeti cím: The Globalization Paradox. Democracy and the Future of the World Economy]

Nagy Balázs PhD hallgató

Számos kutató foglalkozik a globalizáció gazdasági, társadalmi hatásaival. A bemutatott könyv szerzője a modern világgazdaság legaktuálisabb kérdéseit tárgyalja, ezek közül is a legfontosabb a világgazdaság politikai „trilemmája”.

A globalizációval kapcsolatban aggályok folyamatosan felmerülnek, a gazdasági élet szereplői pedig nem megállítani vagy visszaforgatni szeretnék a globalizációt, hanem egy új intézményrendszer felállítását és kompenzációs mechanizmusok létrehozását sürgetik. Helyesebb lenne megtalálni az egyensúlyt a liberalizáció és az erős állami beavatkozás között, hiszen a túl nagy piaci szabadság instabillá teszi a világgazdaságot, míg az állam szerepének erősödése protekcionizmushoz és autarkiahoz vezet.

A helyzet meghatározásán túl a szerző egy alternatív narratívát is kínál: piac és állam kiegészítik, és nem helyettesítik egymást, jobb piachoz jobb kormányzás kell és a piac akkor fejlődik, ha az állam támogatja. „Okos globalizációra és nem maximális globalizációra van szükség”, véleménye szerint sok közgazdász és politikus csukja be a szemét a gazdasági globalizáció negatív hatásait tekintve.

Az állam a világ leggazdagabb országaiban a legnagyobb és legerősebb, szoros kapcsolat van az állam mérete és az 1 főre jutó GDP között. Hivatkozva David Cameron (1978) tanulmányát, mely szerint az állam mérete szempontjából fontos a külgazdasági nyitottság. Az elzártabb országokban (USA, Japán, Ausztrália) kisebb az állami szektor, melynek oka az ország mérete vagy az ország gazdasági központoktól távoli elhelyezkedése.

Az államok megkerülhetetlenül fontosak a nemzetközi piac szempontjából, ugyanakkor ők jelentik az akadályt is a globális piac létrejöttében. Az állam hozza létre azokat a tranzakciós költségeket, amelyeket a globalizációnak le kell küzdenie. „Az emberek kompenzációt követelnek azért, mert a gazdaságuk jobban kitett a nemzetközi piac erőinek, a kormányok válasza erre az erősebb védőháló a szociális programok vagy a közfoglalkoztatás révén (ez utóbbi a szegényebb országokra jellemző)”.

Már 1701-ben, még Adam Smith előtt Henry Martyn a szabad kereskedelem előnyeit hangsúlyozta. Szerinte a hazai munkaerő „pazarlása”, ha olyan munkát

végzünk, amit más, máshol hatékonyabban tud elvégezni. Ez a mai világgazdaság egyik legaktuálisabb kérdése. Protekcionizmus vagy szabad kereskedelem? A protekcionizmussal, az import korlátozásával, a hazai termék preferálásával elképzelhető, hogy egy olyan terméket részesítünk előnyben, aminek gyártása nem hatékony, nem tudás alapú munkát igényel. Így nem biztos, hogy a hazai termék vásárlása a nemzetgazdaság szempontjából jó. E protekcionizmus független a foglalkozástól vagy iskolázottságtól, a nők viszont inkább rokonszenveznek ezzel, mint a férfiak. Megjegyzi, hogy a szabad kereskedelemről származó előnyök másik oldalán a jövedelmek újraelosztása áll, akik a kereskedelem miatt zsigorodó iparágban dolgoznak, rosszul járnak.

A szerző szerint a közgazdászok nyilvános megnyilvánulásaikban (például interjúkban) a szabad kereskedelmet és a komparatív előnyöket hirdetik, de négy szemkört burkoltabban fogalmazznak. A komparatív előnyök elmélete a közgazdaságtudomány egyik legelegánsabb levezetése, ezért kevesen kérdőjelezik meg, így a szabad kereskedelmet sem. A gazdaságpolitikák tekintetében nincs ekkora egyetértés. A globalizációval kapcsolatban viszont ismét nagy az összhang, azonban csak fél információkat osztanak meg, eltúlozzák a globalizáció előnyeit, pedig a belföldi szükségletek és a globális gazdaság igényeinek összeütközése esetén jellemzően a belföldi megfontolások kerekednek felül, kivéve a nagyobb politikai közösségekben, például az Európai Unióban.

A Bretton Woods-i időszak (elhomályosítva az aranystandardot és a szabad kereskedelmet a 19. században) jelentette a globalizáció aranykorát. A dinamikusan gyarapodó világgazdasághoz egységes nemzetgazdaságokra van szükség, ha ez teljesül, akkor a nemzeti szinten fennmaradó korlátozások sem jelentenek lényeges akadályt.

A globalizáció által fokozódó nemzetközi kereskedelem leszorítja a béreket, például Kína bérszínvona csak töredéke az Egyesült Államokénak. Ugyanakkor a kínai termékek olcsók, ez a szegényebb rétegeknek pozitív, ezért sok közgazdász úgy véli, hogy a globalizáció csupán csekély, legfeljebb 10-15 százalékbán játszik szerepet az USA egyenlőtlenségeinek 1970 óta történő növekedésében. Beismeri a keserű valóságot: „Az igazság az, hogy nem rendelkezünk sem nemzeti, sem globális szinten olyan stratégiákkal, amelyek alkalmasak a globalizáció romboló erőinek féken tartására. Ezért azt kockáztatjuk, hogy a kereskedelem társadalmi költségei meghaladják a sokkal szűkebb gazdasági előnyöket, ami aztán még nagyobb globalizációs válságot eredményez.”

Az IMF Igazgatótanácsának Internim Bizottsága (1997) szerint „a tőkemozgások liberalizálása a nemzetközi pénzügyi rendszer fontos alkotóeleme a globalizáció korában”. A szabad kereskedelemhez hasonlóan a pénzügyi folyamatokban is a szabad tőkemozgásokra épülő erős integráció vette át a Bretton Woods-i rezsím helyét. Európában a Delors-bizottságnak köszönhetően az EGK lett a világ pénzügyi értelemben vett legliberálisabb országcsoportja. A tőkepiaci ellenőrzés

előbb eretnokség, majd ortodoxia volt, most ismét eretnokség lett. A pénzügyek dominanciáját bizonyítja, hogy 2007-re az összes devizaművelet 3 200 Mrd \$-t, a világkereskedelem 38 Mrd \$-t tett ki. A hirtelen tőkemozgások országokat tehetnek tönkre a „mániák, pánikok és összeomlások” miatt, ezért a szerző felveti a kérdést, hogy mi enyhíthet e fenyegetésen: Tobin-adó vagy globális valuta? Véleménye szerint utóbbi megvalósítása lehetetlen, és megjegyzi, hogy „a pénzügyi globalizáció kiábrándító eredményhez vezetett. A gazdaságukat megnyitó országok nagyobb kockázattal szembesültek, anélkül hogy ellentételezéseként magasabb gazdasági növekedési ütemet értek volna el.”

A közgazdaságtan rókái és sündisznói

Rodrik igazán szemléletes példán keresztül³⁶ osztja két csoportra a közgazdászokat, rókákra és sündisznókra. A róka sok mindent, a sündisznó egy nagyon fontos dolgot tud. A róka típusú közgazdászok szkeptikusak a nagy elméletekkel szemben, a legtöbb közgazdász éppen ezért sündisznó típusú, mivel mindent liberalizálnának és mindenre „zsigerből” tankönyvi választ adnak (például „a piacok maximalizálják a hatékonyságot, ezért minél szabadabb, annál jobb”). A róka közgazdászok tudják, hogy a piacok tökéletlenek és az emberek nem racionálisak, közéjük tartozik Tobin, Keynes és Stiglitz, míg Bhagwati róka a pénzügyekben, de sündisznó a kereskedelemben. Idéz egy IMF kutatást (Kose et al., 2005), mely szerint a fejlődő országokban a pénzügyi globalizáció nem mérsékli, hanem fokozza a gazdasági ciklusokat, kilengéseket. Megjegyzi, hogy az ország egészének érdeke gyakrabban esik egybe az exportőrök érdekével (alacsony kamat, gyengébb hazai pénznem), mint a bankokéval (magas kamat, felértékelődő deviza).

Véleménye szerint a jó közgazdász megőrzi egészséges kételkedését az új közgazdasági divatokkal szemben. A világ nagyobb hasznát veszi a szintetizálásra képes közgazdászoknak, mint azoknak, akiknek kontextustól független egy nagy idea van a fejében.

A világ legszegényebb és leggazdagabb régiói közti különbség ipari forradalom idején 2:1 volt, jelenleg 20:1, a leggazdagabb és a legszegényebb ország között 80:1. E jelentős különbség legfőbb oka az alacsony termelékenység, amely a beruházások, a tudás, a megfelelő piac hiánya miatt alakulhat ki. Elméletileg a globalizáció megoldást kínál erre, azonban mégsem ez történik. A globalizáció elősegíti a fejlődést, de nem az a legjobb módszer, ha eltávolítjuk az összes akadályt az integráció elől. Javaslatát szerint: „Nyissuk ki az ablakot, de tegyük fel szúnyoghálót”, ez lenne a „globalizáció gyenge verziója à la Bretton Woods”.

Bemutatja, hogy Kína, Dél-Korea és Tajvan a globalizációs folyamatokban a Bretton Woods-i és nem a szoros integrációt szorgalmazó szabályok szerint vett

36 Sir Isaiah Berlin filozófus Arkhilokhosz költő szállóigéje alapján kétféle gondolkodót határoz meg.

részt, ez volt a fejlődésük kulcsa. Megjegyzi, hogy „a globalizáció vívmányaival azok képesek élni, akik befektetnek a belföldi társadalmi készségek fejlesztésébe”.

Argentína példáját említi (Domingo Cavallo pénzügyminiszter hivatali idején), amely az 1990-es évek derekán a globalizáció mintapéldájának számított, dereguláció és privatizáció történt, a gazdaság stabilizálódott, nőttek a beruházások, azonban 2001-ben ismét óriási válság sújtotta az országot. A szerző szerint ez a hiperglobalizáció kudarcba fulladása miatt következett be. Argentína beleszaladt a világgazdaság egyik legalapvetőbb dilemmájába: a nemzeti szintű demokrácia és a szoros integráció nem összeegyeztethető. Az argentin hiperglobalizációs kudarc kijózanító hatású kell, hogy legyen a világ többi részén is.

A világgazdaság politikai trilemmája

E trilemma a hiperglobalizációból, a nemzetállamból és a demokráciából áll, amely közül csak kettőt választhatunk. A hiperglobalizáció és nemzetállam kombinációját „aranyból szőtt kényszerzubbony”-nak nevezi, amely a szigorú monetáris felügyeletből, a privatizációból, a deregulációból, az alacsony adókból és a nyitottságból készült. A hiperglobalizáció és demokrácia esetében globális kormányzás jön létre, melynek regionális szintű megtestesítője az Európai Unió. Rodrik szkeptikus ezzel kapcsolatban, szerinte az országok túl sokszínűek a közös szabályokhoz. A nemzetállam és demokrácia együttes választása esetén a Bretton Woods-i kompromisszum valósul meg, a szerző ezt tartja helyesnek, példaként Japán, Kína, dél-amerikai, közel-keleti és afrikai országok '60-as évektől kezdődő fejlődési pályáját említi. Erről az útról a világgazdaság az 1980-as években tért le, pedig ez a modell (a Bretton Woods-i rendszer újraértelmezése) lehet a hiperglobalizáció alternatívája, a „gyengébb globalizáció”.

A globális kormányzás a szerző szerint egyelőre álmom, hiszen válságok esetén is a nemzeti kormányoknak kellett beavatkozni. Az Európai Unió jutott legmesszebb a globális kormányzásban, mégis kiemeli, hogy az Európai Parlament „terméketlen viták színtere”, valódi jogköre az Európai Tanácsnak van. Az EU politikai unió szintjére való elérése még hosszú idő, azonban azért tartja lehetségesnek, mert az tagszervei gazdaságilag, kulturálisan, vallásilag, társadalmilag a világ bármely országcsoportjához képest sokkal homogénebbek, ugyanakkor még itt is rengeteg probléma van a transznacionális kormányzással.

A szerző szerint az lenne ideális, hogy a WTO országok nemcsak akkor korlátozhatnák az importot, ha az egy iparágukat veszélyezteti, hanem akkor is, ha az ellentétes a belföldi normáikkal, a fejlesztési prioritásaikkal vagy a belföldi jövedelem újraelosztásával kapcsolatos aggályokat vet fel. Természetesen egy ilyen korlátozást megfelelően indokolni kellene, szükséges lenne visszaállítani a nemzeti demokráciák hatáskörét. „A belföldi nyomás arra kényszeríti a politikusokat, hogy gyorsan haladjanak előre a pénzügyi reformokkal, és ne várjanak arra, hogy

a bankárok előálljanak valamilyen globálisan egyeztetett szabályozórendszerrel.” Egy megújult IMF-nek pedig szerepet kell kapnia abban, hogy az új pénzügyi világrend a minimális nemzetközi szabályozás és a korlátozott nemzetközi koordináció talajára épüljön.

Rodrik külön foglalkozik az utolsó 25 év globalizációs sikertörténetével, Kínával. Ugyanakkor elképzelhetőnek tartja, hogy 25 év múlva épp a globalizáció okozza az ország bukását. A könyv záró gondolata a következő: Kell találni egy másik narratívát a globalizációról, amelyhez nem kell egyetlen intézményrendszer vagy szuperhatalom sem. El kell fogadni, hogy a világ sokszínű, különböző nemzetek sokaságából áll, amelyek közti kapcsolatokat egyszerű, transzparens szabályok laza rendszerével kell irányítani. Mindez egy „egységes és fenntartható világgazdasághoz vezet, amelyben a demokráciák maguk döntenek a sorsukról”.

Rodrik könyvében részletesen bemutatja, hogy mik a világgazdaság aktuális kérdései, gondolataival, megoldási javaslataival igazolja, hogy ő egy vérbeli „róka”. A könyvet bátran ajánlom azok figyelmébe, akik szeretnék megismerni a világgazdaság jövőjével és a globalizációval kapcsolatos aggályokat és alternatívákat.

Irodalom

Cameron, David R. (1978). *The Expansion of the Public Economy: A Comparative Analysis*. American Political Science Review. vol. 72, no. 4. 1243-1261.

IMF Press Release (1997, September 21). #97-44.

Kose, M. Ayhan & Prasad, Eswar S. & Terrones, Marco E. (2005). *Growth and Volatility in an Era of Globalization*. IMF Staff Papers. vol. 52. Special Issue.

A Bibliát, ha nem későn olvassuk, a Korán is érthetőbb lesz

[Varga Norbert - A Biblia és a Korán politika- és gazdaságképe. Excit Kiadó, MARCZI Közösségi tér. Kolozsvár. 2013. ISBN 978 973 7803 02 3. Budapest 2014. március 13-án, a könyv bemutatóján elhangzott méltatás szövege.]

Duray Miklós közíró

Midőn olvasni kezdtem Varga Norbertnek „A Biblia és a Korán politika- és gazdaságképe” c. könyvét, eszembe jutottak a sivatagi atyák humoros történetei és bölcs mondásai, közülük is az, amelyik a nagy szegénységben élő öreg szerzetes szellemes élcelődését örökítette meg.

A szerzetes atya hosszú életének egyik történetzilánkja arról, a számára emlékezetes eseményről szól, amikor meglátogatta őt egy, a világban élő bölcs, aki